

ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

23 березня 2012 року

м. Київ

№ 4

Про деякі питання практики
призначення судової експертизи

**Із змінами і доповненнями, внесеними
постановами пленуму Вищого господарського суду України
від 16 січня 2013 року № 3,
від 10 липня 2014 року № 6**

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України **постановляє:**

З метою правильного і однакового застосування господарськими судами законодавства, яке регулює призначення судової експертизи, дати господарським судам такі роз'яснення.

1. До актів законодавства, якими слід керуватись у вирішенні питань призначення судової експертизи в судовому процесі, відносяться:

1.1. Господарський процесуальний кодекс України (далі - ГПК);

1.2. Закон України "Про судову експертизу" (далі - Закон);

1.3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 № 144/5, далі - Інструкція), з урахуванням науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, також затверджених згаданим наказом Міністерства юстиції України.

1.4. Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.96 № 710 (з подальшими змінами і доповненнями).

1.5. Інші законодавчі акти, у тому числі міжнародні договори та угоди про взаємну правову допомогу і співробітництво, що регулюють правовідносини у сфері судово-експертної діяльності (стаття 2 Закону).

2. Відповідно до статті 1 Закону судова експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів,

які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні, зокрема, суду. Водночас і згідно з частиною першою статті 41 ГПК експертиза призначається для з'ясування питань, що потребують спеціальних знань. Із сукупності наведених норм матеріального і процесуального права вбачається, що неприпустимо ставити перед судовими експертами правові питання, вирішення яких чинним законодавством віднесено до компетенції суду, зокрема, про відповідність окремих нормативних актів вимогам закону, про правову оцінку дій сторін тощо.

Судова експертиза призначається лише у разі дійсної потреби у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування, тобто у разі, коли висновок експерта не можуть замінити інші засоби доказування.

Якщо наявні у справі докази є взаємно суперечливими, їх оцінку в разі необхідності може бути здійснено господарським судом з призначенням відповідної судової експертизи.

Не може розглядатись як судова експертиза у розумінні статті 1 Закону та статті 41 ГПК дане вченими тлумачення законодавчих актів, пов'язане з наявністю у цих актах неясностей, неузгодженостей, суперечностей чи інших недоліків. Документ, виданий за результатами тлумачення вченими правової норми, доказового значення не має і посилатись на нього в обґрунтування рішення не можна.

Так само не може вважатися актом судової експертизи висновок спеціаліста, наданий заявникові (юридичній чи фізичній особі) на підставі його заяви, - навіть якщо відповідний документ має назву "висновок судового експерта" або подібну до неї, оскільки особа набуває прав та несе обов'язки судового експерта тільки після одержання нею ухвали про призначення експертизи.

3. На підставі пункту 5 статті 65 та пункту 1 частини другої статті 79 ГПК судову експертизу може бути призначено судом як у порядку підготовки справи до розгляду, так і в процесі розгляду. Відповідно до частини другої статті 41 ГПК учасники судового процесу вправі пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені експертом. Ці питання можуть бути запропоновані у позовній заяві, у відзиві або в окремому письмовому клопотанні сторони. Проте остаточне коло питань судовому експерту визначається господарським судом.

У процесі підготовки справи до розгляду суддя не позбавлений можливості, викликавши представників сторін (пункт 3 статті 65 ГПК), з'ясувати їх думку щодо питань, які слід поставити перед експертом. Такий виклик може здійснюватися ухвалою, оскільки провадження у справі вже порушено.

4. Якщо обставини справи свідчать про доцільність отримання пояснень спеціаліста з питань, що виникають під час розгляду справи, зокрема, з метою з'ясування її фактичних обставин, господарський суд може скористатися правом, наданим йому статтею 30 ГПК, і викликати відповідного спеціаліста для участі в судовому процесі, притому як у підготовці справи до розгляду, так і під час її розгляду.

Виклик спеціаліста здійснюється ухвалою суду. Його пояснення подаються суду у вигляді висновку або в іншій прийнятній для суду письмовій формі. Спеціаліст вправі відмовитися від надання пояснень, якщо наявних у нього матеріалів недостатньо або він не має необхідних знань.

Відповідні пояснення спеціаліста не є висновком експерта.

За наявності в одній і тій же справі протилежних за змістом висновків як спеціаліста, так і судового експерта, їх оцінка здійснюється за правилами статей 42, 43 ГПК з наданням у зазначеному випадку переваги висновкові судового експерта.

5. Питання про призначення судової експертизи повинно вирішуватися лише після ґрунтовного вивчення обставин справи і доводів сторін щодо необхідності такого призначення.

У вирішенні відповідного питання (до призначення судової експертизи) слід:

- визначитися з конкретною установою або конкретним експертом, якими проводитиметься експертиза. З цією метою господарський суд, зокрема, витребує у сторін пропозиції стосовно таких установ та/або судових експертів, у тому числі тих, які не є працівниками зазначених установ. Господарський суд не зв'язаний цими пропозиціями, але може враховувати їх у вирішенні питання про призначення і проведення судової експертизи;

- визначити об'єкти, що підлягають експертному дослідженню;

- максимально конкретно визначити питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом, та сформулювати їх у логічній послідовності;

- за необхідності визначити вид (підвид) судової експертизи, до компетенції якої відноситься роз'яснення відповідних питань. Якщо визначення такого виду (підвиду) саме по собі потребує спеціальних знань, його слід віднести на розсуд експертної установи (експерта);

- визначити обсяг необхідних та достатніх для експертного дослідження матеріалів;

- здійснити перевірку (огляд) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу, з точки зору їх повноти та придатності для проведення експертизи, в тому числі з урахуванням належного відображення ознак об'єктів і зразків, а за невідповідності матеріалів цим критеріям - вжити заходів до усунення недоліків матеріалів шляхом витребування додаткових документів і матеріалів у сторін та інших осіб;

- у разі потреби забезпечити відібрання зразків, у тому числі за необхідності - з участю спеціаліста;

- у необхідних випадках розглянути можливість виклику судового експерта для уточнення питань, які ним мають бути роз'яснені, а також для перевірки матеріалів з точки зору їх повноти, достатності та придатності для проведення експертизи;

- з'ясувати усі інші обставини, пов'язані з проведенням судової експертизи.

6. Господарському суду слід мати на увазі, що чинне законодавство не надає йому права відмовити у призначенні судової експертизи, про яку клопочуться учасники судового процесу, за тим мотивом, що у складі суду є особи, які мають достатні для з'ясування відповідних питань спеціальні знання.

За змістом статті 101 ГПК апеляційний господарський суд, яким приймаються додаткові докази і перевіряється законність і обґрунтованість рішення місцевого господарського суду у повному обсязі, вправі призначити судову експертизу на стадії перегляду судового рішення в апеляційному порядку. Що ж до суду касаційної інстанції, то він таким правом не наділений, оскільки відповідно до статті 111 ГПК не може збирати нові докази.

Визначення способу проведення експертизи належить до компетенції експерта. Оцінюючи висновок експерта, господарський суд повинен виходити з того, що цей висновок не має заздалегідь встановленої сили і переваг щодо інших доказів (частина п'ята статті 42 та частина друга статті 43 ГПК).

7. З урахуванням вимог частини третьої статті 41 ГПК господарський суд доручає проведення судових експертиз установам та особам, зазначеним у статтях 7, 9 і 10 Закону.

Згідно з частиною другою статті 10 Закону судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта.

Частина третя цієї статті передбачає можливість залучення на визначених цією нормою умовах до проведення судових експертиз також судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ.

За загальним правилом доручати проведення судової експертизи можливо лише тим особам, яких атестовано відповідно до Закону і включено до Державного реєстру атестованих судових експертів, ведення якого покладено на Міністерство юстиції України (стаття 9 Закону).

Водночас за приписами частини другої статті 9 і частини четвертої статті 7 Закону для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, суд може доручити проведення судової експертизи іншим, крім атестованих судових експертів, фахівцям з відповідних галузей знань, але з обов'язковим дотриманням вимог законодавства щодо призначення судової експертизи.

8. Визначаючись з експертною установою, яка проводитиме судову експертизу, господарський суд має враховувати положення пункту 1.5 Інструкції, згідно з якими експертизи проводяться, як правило, за зонами регіонального обслуговування. Цим же пунктом передбачено, що за наявності обставин, які зумовлюють неможливість або недоцільність проведення експертизи за зоною обслуговування, особа або орган, які призначають експертизу, зазначивши відповідні мотиви, можуть доручити її виконання експертам іншої установи. З урахуванням наведеного, а також припису пункту 3 частини другої статті 86 ГПК, у разі призначення господарським судом судової експертизи не за зоною регіонального обслуговування мотиви такого призначення мають бути зазначені в ухвалі про призначення експертизи.

Якщо судова експертиза проводитиметься державною спеціалізованою експертною установою, призначення конкретного експерта здійснюється керівником такої установи, що, однак, не позбавляє господарський суд права зазначити в ухвалі про призначення експертизи конкретного експерта, якому має бути доручено проведення експертизи. В останньому випадку, а також у

випадках призначення експертом у справі атестованої як судовий експерт особи, яка не є працівником експертної установи, судам слід перевіряти (за реєстром атестованих судових експертів), чи атестована така особа як судовий експерт з тієї спеціальності (спеціальностей), до якої (яких) відносяться питання, які потребують роз'яснення.

Залучення до проведення судової експертизи особи, яка не атестована як судовий експерт, але володіє необхідними спеціальними знаннями, здійснюється господарським судом після з'ясування ними даних щодо цієї особи (прізвище, ім'я, по батькові, адреса, місце роботи та посада, освіта, стаж роботи за відповідною спеціальністю, науковий ступінь, вчене звання, рівень кваліфікації тощо).

9. Про призначення судової експертизи виноситься ухвала, в якій, крім відомостей, передбачених частиною другою статті 86 ГПК, зазначаються, зокрема:

обставини справи, які мають значення для проведення судової експертизи; підстави та мотиви призначення судової експертизи, у тому числі додаткової, повторної, комісійної, комплексної експертизи;

організація або особа, якій доручається проведення судової експертизи; перелік питань, що потребують роз'яснення;

мотиви, за якими відхилено пропозиції учасників судового процесу стосовно проведення судової експертизи;

об'єкти експертного дослідження (предмети, матеріали, документи тощо), які надаються судовому експерту, а якщо йдеться про об'єкти, які не може бути доставлено до суду чи судовому експерту (наприклад, нерухоме майно), - їх місцезнаходження;

обов'язок експертної організації (експерта) надіслати копії експертного висновку сторонам згідно з частиною першою статті 42 ГПК;

сторона, на яку покладено оплату витрат з проведення судової експертизи;

про попередження судового експерта про кримінальну відповідальність, передбачену статтями 384 і 385 Кримінального кодексу України.

Формулювання питань, які ставляться перед експертом, повинно, як правило, здійснюватись з урахуванням згаданих науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень і атестованих експертних методик, у яких зазначаються питання, на вирішення яких спрямовані ці методики та реєстр яких ведеться Міністерством юстиції України.

Питання, які ставляться перед експертом, мають бути сформульовані чітко, ясно і таким чином, щоб вони виключали неоднозначне їх розуміння й тлумачення та відповідали тим об'єктам і матеріалам, які направляються на експертизу.

Недопустимим є порушення перед експертом питань, вирішення яких не спрямовано на встановлення даних, що входять до предмета доказування у справі.

10. З метою скорочення строків виконання складних за характером та/або багатооб'єктних експертиз можуть створюватися експертні комісії у складі не менш як двох експертів одного напрямку знань (комісійна експертиза) з

можливим визначенням в ухвалі про призначення судової експертизи персонального складу такої комісії. При цьому, якщо сторони погодили кандидатури експертів, а в подальшому сторона або сторони наполягають на призначенні повторної експертизи з посиланням на некомпетентність експертів, то відповідний довід, як правило, не повинен братися господарськими судами до уваги.

Експертиза, для вирішення питань якої необхідно знання з різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань, є комплексною. До проведення таких експертиз у разі потреби залучаються фахівці, що не працюють у державних спеціалізованих установах, у тому числі працівники інших установ, органів виконавчої влади тощо.

11. Визначення обсягу необхідних та достатніх для експертного дослідження матеріалів і перевірка (огляд) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу, з точки зору їх повноти та придатності для проведення експертизи, здійснюється господарським судом, за необхідності - за участю представників сторін у справі. Якщо вирішення цих питань викликає утруднення, суд може залучити відповідного спеціаліста.

Згідно з пунктом 2.3.2 Інструкції експерту заборонено самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно.

У господарському судочинстві до таких матеріалів відносяться речові та письмові докази. Отже, судового експерта не наділено повноваженнями для пошуку та витребування речових або письмових доказів. Винятком є випадки, коли у процесі дослідження наданого у встановленому порядку для проведення експертизи об'єкта експерт виявляє інші об'єкти, стосовно яких йому не були поставлені питання або дослідження яких відноситься до компетенції експертів іншої спеціальності (спеціальностей): у такому випадку експерт вправі зафіксувати ці об'єкти, відокремити їх від основного об'єкта (якщо це не пов'язано з пошкодженням або знищенням об'єкта), описати їх у висновку та приєднати їх до матеріалів експертизи.

У разі коли для вирішення поставлених перед експертом питань йому необхідні додаткові матеріали (документи, зразки тощо) він з огляду на положення частини четвертої статті 31 ГПК вправі просити господарський суд про їх надання. Водночас законом не передбачено повноважень судового експерта щодо витребування та одержання додаткових матеріалів безпосередньо від учасників судового процесу. Тому господарський суд не може покладати на останніх обов'язок надавати додаткові матеріали безпосередньо експертові на його вимогу.

Клопотання судового експерта про надання додаткових матеріалів розглядається господарським судом після поновлення провадження у справі; за необхідності для розгляду такого клопотання суд може витребувати матеріали справи з експертної установи, а також повідомити учасників судового процесу про час і місце проведення відповідного судового засідання. Після розгляду клопотання провадження у справі знову зупиняється, а матеріали справи, якщо вони витребувалися судом, надсилаються до експертної установи. При цьому

господарським судам слід мати на увазі можливість настання передбачених пунктами 1.13 і 4.9 Інструкції наслідків у вигляді повернення матеріалів справи суду, який призначив експертизу, або повідомлення експертом суду про неможливість надання висновку.

(абзац п'ятий пункту 11 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 3)

У разі повернення експертною установою (експертом) матеріалів справи господарського суду з передбачених чинним законодавством підстав суд поновлює провадження у справі для вирішення питань, пов'язаних з усуненням причин, які потягли за собою таке повернення.

12. Господарським судам необхідно також враховувати, що недотримання порядку призначення та проведення судової експертизи має наслідком затягування судового процесу і призводить до порушення вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна, стосовно права кожного на розгляд його справи упродовж розумного строку.

13. На підставі частини четвертої статті 41 ГПК сторони і прокурор, який бере участь в судовому процесі, мають право заявити відвід експерту з підстав і в порядку, передбачених частинами шостою і сьомою статті 31 ГПК. Господарський суд, розглядаючи заявлений відвід, повинен виходити з того, що відвід може бути заявлено, як правило, до початку експертизи.

Експерт відповідно до пункту 3 частини першої статті 12 Закону вправі заявити самовідвід з передбачених законом підстав, які виключають його участь у справі. Такі підстави передбачені, зокрема, частиною шостою статті 31 ГПК.

У випадках, зазначених у частині п'ятій цієї ж статті, експерт має право відмовитись від дачі висновку. Така відмова не може тягти за собою наслідків, передбачених статтею 385 Кримінального кодексу України.

Якщо господарський суд доручає проведення судової експертизи певній особі, він попередньо (до такого призначення) з'ясовує у сторін зі справи наявність відводів відповідній особі як судовому експертові.

14. Згідно зі статтями 33, 36, 37 та 38 ГПК господарський суд, призначаючи судову експертизу, вправі витребувати від учасників судового процесу, а в разі необхідності - інших підприємств, установ, організацій, державних та інших органів чи їх посадових осіб (пункт 4 статті 65 ГПК) зразки почерків, підписів, відбитків печаток, друкованих документів тощо і надати їх експерту для дослідження. Відповідне витребування і дослідження судом зазначених зразків, документів тощо повинно, як правило, передувати винесенню ухвали про призначення судової експертизи та про зупинення у зв'язку з цим провадження у справі.

Повернення у разі необхідності зразків, оригіналів документів тощо здійснюється за правилами статті 5 Закону та статті 40 ГПК.

15. Частинами третьою і четвертою статті 42 ГПК передбачено право господарського суду призначити додаткову або повторну судову експертизу. У цих випадках господарський суд має виходити з такого.

15.1. Додаткова експертиза призначається судом після розгляду ним висновку первинної експертизи, якщо виявиться, що усунути неповноту або

неясність висновку в судовому засіданні шляхом заслуховування експерта неможливо.

Висновок експерта визнається неповним, якщо досліджено не всі надані йому об'єкти або не дано вичерпних відповідей на всі поставлені перед експертом питання.

Висновок експерта визнається неясним, якщо він викладений нечітко або носить непевний, неконкретний характер.

В ухвалі про призначення додаткової експертизи необхідно чітко зазначити, які саме висновки експерта суд вважає неповними чи неясними або які обставини зумовили необхідність розширення експертного дослідження. Така судова експертиза може призначатись як з ініціативи суду, так і за клопотанням учасників судового процесу, а її проведення може бути доручено тому ж або іншому експерту.

Якщо необхідно здійснити дослідження нових об'єктів або з інших обставин справи, призначається нова, а не повторна експертиза.

15.2. Повторною визнається судова експертиза, у проведенні якої експерт досліджує ті ж самі об'єкти і вирішує ті ж самі питання, які досліджувалися і вирішувалися у первинній судовій експертизі. Нові об'єкти на дослідження повторної судової експертизи подаватися не можуть, так само як не можуть ставитися на її вирішення питання, які не розглядалися попередньою експертизою.

Повторна судова експертиза призначається з ініціативи суду або за клопотанням учасників процесу, якщо висновок експерта визнано необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи, або коли він викликає сумнів у його правильності, або за наявності істотного порушення норм, які регламентують порядок призначення і проведення експертизи. Повторну судову експертизу може бути призначено також, якщо є розходження у висновках кількох експертів і їх неможливо усунути шляхом одержання додаткових пояснень експертів у судовому засіданні. Повторну судову експертизу слід доручати іншому експерту (експертам).

16. За змістом Закону, зокрема статті 14, згідно з якою експерта може бути притягнуто до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності, судовим експертом може бути виключно фізична особа, яка повинна підписати свій висновок (акт експертизи), хоча б проведення судової експертизи було покладено на відповідну державну установу.

Якщо, призначаючи судову експертизу, господарський суд не попередив особу чи осіб, які проводитимуть судову експертизу, про відповідальність, передбачену статтями 384 і 385 Кримінального кодексу України за дачу завідомо неправдивого висновку або відмову дати висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків, то поданий суду висновок може вважатися висновком спеціаліста, але не висновком судового експерта в розумінні частини першої статті 42 ГПК.

Особа набуває права та несе обов'язки експерта після оголошення (вручення) їй ухвали про призначення експертизи та попередження про відповідальність. Тільки за цих умов висновок експерта набуває доказової сили. Невиконання цих вимог робить неможливим використання висновку експерта як

доказу у справі. Тому не можуть розглядатись як висновок експерта і бути підставою для відмови у призначенні експертизи акти ревізії, калькуляції, інші висновки спеціалістів, навіть якщо вони надані на запит суду, адвоката, сторони. За необхідності з'ясування зазначених у таких документах обставин судом може бути призначена експертиза, яка буде вважатись первинною.

17. Строки проведення експертних досліджень та порядок встановлення цих строків у залежності від складності дослідження та з урахуванням експертного навантаження передбачено підпунктом 1.13 пункту 1 Інструкції.

З метою забезпечення виконання зазначених приписів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року господарським судам необхідно контролювати дотримання передбачених Інструкцією строків проведення експертизи іншим суб'єктам судово-експертної діяльності, визначеним у статті 7 Закону, і реагувати на відповідні порушення шляхом винесення окремих ухвал у порядку, встановленому статтею 90 ГПК.

Абзацом шостим зазначеного підпункту Інструкції передбачено можливість встановлення у виняткових випадках більшого (порівняно із загальними) розумного строку за письмовою домовленістю з органом (особою), який призначив експертизу. Оскільки процесуальним законом не передбачено форми такого погодження з боку суду, воно має здійснюватися (за наявності підстав для цього) шляхом винесення відповідної ухвали за результатами розгляду звернення експертної установи, - без поновлення провадження у справі і без повернення матеріалів справи із зазначеної установи, але, за необхідності, з викликом сторін для з'ясування їхньої думки з даного питання. При цьому необхідно враховувати, що відмова у погодженні запропонованого розумного строку проведення експертизи може потягти за собою наслідки, передбачені абзацом сьомим того ж підпункту Інструкції.

18. У перевірці й оцінці експертного висновку господарським судам слід з'ясувати:

- чи було додержано вимоги законодавства у призначенні та проведенні судової експертизи;
- чи не було обставин, які виключали участь експерта у справі;
- компетентність експерта, якщо проведення судової експертизи доручено окремій особі, і чи не вийшов він за межі своїх повноважень;
- повноту відповідей на порушені питання та їх відповідність іншим фактичним даним;
- узгодженість між дослідницькою частиною та підсумковим висновком судової експертизи;
- обґрунтованість експертного висновку та його узгодженість з іншими матеріалами справи.

У разі необхідності господарський суд може зобов'язати судового експерта з'явитися в судове засідання на виклик суду, дати додаткові роз'яснення щодо поданого ним висновку, поставити йому усні питання, а також зобов'язати його відповісти на усні питання сторін у справі.

19. ГПК не передбачено можливості оскарження ухвал про призначення судової експертизи.

Водночас за приписами пункту 1 частини другої статті 79 названого Кодексу господарський суд має право зупинити провадження у справі у випадку призначення судової експертизи, а згідно з частиною п'ятою цієї ж статті ухвалу про зупинення провадження може бути оскаржено.

Отже, у вирішенні питань, пов'язаних з оскарженням відповідних ухвал, господарським судам необхідно враховувати таке.

Якщо апеляційна чи касаційна скарга за своїм змістом стосується виключно ухвали про призначення судової експертизи у справі, така скарга з урахуванням вимог частини першої статті 106 та частини першої статті 11113 ГПК не може бути розглянута господарським судом.

У разі коли апеляційна чи касаційна скарга за своїм змістом стосується ухвали про зупинення провадження у справі, вона може бути розглянута господарським судом у загальному порядку виключно з точки зору наявності чи відсутності передбаченої законом підстави для такого зупинення (згаданий пункт 1 частини другої статті 79 ГПК).

Якщо ж в апеляційній чи касаційній скарзі йдеться про оскарження як призначення експертизи, так і зупинення у зв'язку з цим провадження у справі, то відповідна скарга може бути прийнята і розглянута в частині зупинення провадження.

При цьому якщо матеріали справи надіслано до експертної установи або безпосередньо особі, яка проводить судову експертизу, апеляційна скарга разом з доданими до неї документами надсилається до апеляційної інстанції без матеріалів справи. Якщо такі матеріали необхідні для розгляду апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції самостійно витребує їх у відповідній установи чи особи.

20. Висновок судового експерта не є актом державного чи іншого органу і не може бути оскаржений в господарському суді. Тому в прийнятті заяв про таке оскарження (в тому числі про визнання даного висновку недійсним) слід відмовляти на підставі пункту 1 частини першої статті 62 ГПК. Заперечення щодо висновку експерта можуть бути викладені учасником судового процесу господарському суду, в тому числі й апеляційної інстанції, на загальних підставах у письмовій або в усній формі.

21. Висновок судової експертизи, яку було проведено в межах провадження з іншої справи, в тому числі цивільної, кримінальної, адміністративної, оцінюється господарським судом у вирішенні господарського спору на загальних підставах як доказ зі справи, за умови, що цей висновок містить відповіді на питання, які виникають у такому спорі, і поданий до господарського суду в належним чином засвідченій копії.

22. Чинним законодавством, зокрема статтею 8 Закону України "Про аудиторську діяльність", передбачено обов'язкове проведення аудиту, за результатами якого складається аудиторський висновок. Проте господарським судам слід мати на увазі, що аудиторський висновок не є висновком судової експертизи, яку може бути призначено лише судом і тільки після порушення провадження у справі.

23. Відповідно до частини третьої і четвертої статті 15 Закону витрати на проведення судових експертиз науково-дослідними установами Міністерства

юстиції України, зокрема, у господарських справах відшкодовуються в порядку, передбаченому чинним законодавством.

У застосуванні відповідних законодавчих приписів господарським судам рекомендується виходити з такого.

Витрати, пов'язані з проведенням судової експертизи, під час судового розгляду має нести заінтересована сторона, а у разі призначення господарським судом судової експертизи з власної ініціативи - сторона, визначена в ухвалі господарського суду про призначення судової експертизи. Тому в зазначеній ухвалі суд вправі зобов'язати відповідну сторону перерахувати, в тому числі шляхом здійснення попередньої оплати, суму витрат на проведення експертизи на рахунок експертної установи. У разі відмови чи ухилення заінтересованої сторони або сторони, зобов'язаної ухвалою господарського суду, від оплати витрат, пов'язаних з проведенням судової експертизи, суд може запропонувати іншій стороні оплатити ці витрати, а за відсутності і її згоди та за неможливості проведення судової експертизи без попередньої оплати її вартості суд розглядає справу на підставі наявних доказів.

Аналогічним чином суд має діяти в разі повернення матеріалів справи з експертної установи через несплату вартості експертизи.

Після закінчення розгляду справи витрати, пов'язані з проведенням судової експертизи, підлягають розподілу господарським судом на загальних підставах, визначених частиною п'ятою статті 49 ГПК.

24. У вирішенні питань щодо призначення судової експертизи зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності, господарським судам слід мати на увазі викладене у відповідній постанові пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 5.

(пункт 24 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 10.07.2014 р. № 6)

25. Визнати таким, що втратило чинність, роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 11.11.98 № 02-5/424 "Про деякі питання практики призначення судової експертизи" (з подальшими змінами і доповненнями).

Голова Вищого
господарського суду України

(підпис)

В. Татьков

Секретар пленуму Вищого
господарського суду України

(підпис)

Г. Кравчук